

Covid-19 hatása az EKF Veszprém-Balaton Régióban megrendezett fesztiválokra – kihívások és tanulságok fesztiválszervezői szemmel

The impact of Covid-19 on the festivals in the ECoC Veszprém-Balaton Region – challenges and lessons learnt from the festival organizer's perspectives

FORMÁDI KATALIN

PhD, egyetemi docens, Pannon Egyetem, formadi.katalin@gtk.uni-pannon.hu

ERNSZT ILDIKÓ

PhD, egyetemi docens, Pannon Egyetem, ernszt.ildiko@uni-pen.hu

SIGMOND ESZTER

Turisztikai szakértő, Pannon Egyetem, sigmond.eszter@gtk.uni-pannon.hu

Absztrakt

Nemcsak a mindennapi életünk megszokott menetét, de a szabadidő eltöltési szokásainkat is gyökeresen átrajzolta a COVID-19 világjárvány (DAVIES, 2020). A fesztiválok, amelyek oly sokak számára jelentettek a mindennapokból való kilépést, kikapcsolódást, egy csapásra megszűntek létezni vagy csak szigorú elővigyázatosság mellett, korlátokkal terheltén lehetett őket 2020-ban megrendezni. A kutatásunkban a régióban rendezett fesztiválok esetében vizsgáltuk a pandémia hatását a fesztiválszervezők körében. Egyfelől azt vizsgáltuk, hogy milyen szempontból jelent(ett) nehézséget/kihívást a járványhelyzet (COVID-19) és milyen területen jelentett többletköltséget (anyagi/személyi ráfordítást). Másrészt a jövőképről is érdeklődtünk, hogy milyennek szeretnék látni a rendezvényüket 2023-ban (az EKF évében). A hazai fesztiválszervezői attitűd felmérésére, az EKF Veszprém-Balaton Régióban megrendezett fesztiválok szervezői, stakeholderei körében végeztünk mélyinterjúkat és fókuszcsoportos felmérést. Az eredmények során kirajzolódott, hogy 2020-ban a legnagyobb kihívás a szervezők részéről a bizonytalanság és a tervezhetetlenség volt, valamint az ezekből fakadóan megnövekedett anyagi, humán erőforrás jellegű és mentális terhek. A jövőt illetően a szervezők Covid-mentes fesztiválokban bíznak, ahol megjelennek a zöldítési törekvések, a fenntarthatóság társadalmi és környezeti kritériumaira reflektáló céltudatosság és igény, amelyek egyaránt hozzájárulnak a helyiek és a látogatók életminőségének javításához.

Kulcsszavak: Covid-járvány kihívásai, bizonytalanság, fenntarthatóság, jövőkép

Köszönetnyilvánítás: Jelen publikáció/kutatás a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal által biztosított forrásból a 2019-1.3.1-KK-2019-00015 azonosító számú, „Körforgásos gazdasági alapokon nyugvó fenntarthatósági kompetencia központ létrehozása a Pannon Egyetemen” című projekt keretében jött létre.

Abstract

Covid-19 pandemic had a huge impact not only our usual everyday life, but also on our leisure patterns (DAVIES, 2020). The events which brings joy, entertainment and escape from the daily routine, has disappeared quickly or could be only organized with strict control and restrictions in 2020. In our qualitative research we analyzed the impacts of the pandemic on the festivals in Veszprém-Balaton 2023 ECoC Region among the festival organizers. On one hand side, we analyzed the type of challenges of Covid pandemic on the festivals sector and its additional burdens and expenses. On the other side, we explored the vision of festivals in 2023 (the year of ECoC). We carried out in-depths- and focus group interviews among the festival organizers in the ECoC region to find out their attitudes. The results outlined that the biggest challenges for the festival organizers are insecurity of the festival, the unplannable opening and the financial-, human expenses and mental burden related to this uncertain situation. The future expectations are more positive, all festival organizers expressed a wish of Covid-free festivals. However they intend to put more emphasis on greening the festivals and on the environmental and social pillars of sustainability in order to create a low-impact (environment- & family-friendly, value-creating festivals) which enhance both the visitors and local's quality of life.

Keywords: Covid-pandemic's challenges, insecurity, sustainability, festival future

Acknowledgments: The present publication has been implemented with the support provided from the National Research, Development and Innovation Fund of Hungary, financed under the project no. 2019-1.3.1-KK-2019-00015, titled „Establishment of a circular economy-based sustainability competence center at the University of Pannonia”.

1. Bevezetés

Jelen tanulmány elméleti és kutatási háttere a Pannon Egyetem Gazdaságtudományi Kara által, a 2019-1.3.1-KK-2019-00015 azonosító számú, „Körforgásos gazdasági alapokon nyugvó fenntarthatósági kompetencia központ létrehozása a Pannon Egyetemen” elnevezésű projekt fenntartható turizmussal foglalkozó főiránya keretében, a „Fenntartható fesztiválok és rendezvények – látogatói és szervezői attitűd fejlesztése” céljából valósult meg 2020-ban.

Az eredetileg tervezett kutatás a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa projekt hatóterületén található öt fesztiválra irányult: Veszprémi Utcazene Fesztivál, Kőfesz, Veszprém-Balaton Filmpiknik, Badacsony 200, Bakony Expo. A 2020-as COVID-19 pandémia következtében azonban a megcélzott öt eseményből csak az első három tudott megvalósulni 2020-ban. A megvalósult fesztiválok látogatók körében végzett kvantitatív felmérés mellett, a szervezői attitűd vizsgálatára irányuló kutatást végeztünk, melynek során 13 érintett alannal készült strukturált mélyinterjú és négy fesztiválszervezővel fókuszcsoportos interjú. Jelen tanulmányban a járványhelyzet kezelésével, kihívásaival kapcsolatban elhangzott véleményeket mutatjuk be.

Nemcsak a mindennapi életünk megszokott menetét, de a szabadidő eltöltési szokásainkat is gyökeresen átrajzolta a COVID-19 világjárvány (DAVIES, 2020). A fesztiválok az új évezred kulturális, turisztikai termékeivé nőttek ki magukat, jelentőségük vitathatatlan (GURSOY et al., 2004.; ÁSVÁNYI – MÁRTA, 2016; CRESPI-VALLBONA – RICHARDS, 2007). „A fesztiválok olyan olvasztótégelynek tekinthetők, ahol a pénz gazdasága találkozik, keveredik, összeolvad a szimbolikus gazdasággal, (a művészettel), a látvány- és az élménygazdasággal.” (SALA, 2016:15). A kreativitás központi terei, amelyek egyben a társadalom lenyomatai és egyben alakítói (SALZBURG GLOBAL SEMINAR, 2021). A fesztiválok otthont adó lakosok számára sokkal többet jelentenek, mint pusztán gazdasági lehetőséget, bevételforrást. A fesztiválok a település életében sok esetben nem elsősorban turisztikai jelentőségűek, hanem a helyiek számára nyújtanak közösségépítő, élményszerzési lehetőséget, ami hosszabb távon a helyiek életminőségére van pozitív hatással. A közösséget nemcsak összekovácsolja a közös élmény, de identitásteremtő erővel bír egy-egy fesztivál, a helyi büszkeség érzést erősíti (FORMÁDI – HUNYADI, 2019). Az olasz ételfesztiválok kapcsán fejt ki Fontefrancesco, hogy „egy fesztivál hatással van a közösség képzelőerejére, egy újfajta hely megközelítést, érzetet hoz létre. Ez egy olyan folyamat, amin keresztül a helyi közösségek előhívják a múltjukat és jelenüket, történelmüket, emlékeiket; de a jelenlegi szokásaikat, ízeiket is, és egy új értelmezést adnak, szönek ezáltal a közösségnek és környezetének (FONTEFRANCESCO, 2021:96).

A fesztiválok, amelyek oly sokak számára jelentettek a mindennapokból való kilépést, felszabadulást, egy csapásra megszűntek létezni vagy csak szigorú elővigyázatosság mellett, korlátokkal terheltén lehetett őket 2020-ban megrendezni. 2020 márciusában a Magyar Fesztivál Szövetség „Covid-19 Fesztivál Válságkezelő Munkacsoportja” többek között feltérképezte, hogy milyen potenciális negatív hatásokkal járhat a járvány: a fesztiválozási kedv, a fizetőképes kereslet, addicionális költségek visszaesését, a szervező stábok megrendülését, a pénzügyi lehetőségek beszűkülését jelezték előre a közönségszám visszaesése mellett (MAGYAR FESZTIVÁL SZÖVETSÉG, 2020). Olyan krízissel kellett szembenézni, amit csak háborúk képesek előidézni.

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1. Kihívások fesztiválszervezői szempontból

Már-már klisévé egyszerűsödik az igazság, hogy minden válság lehetőség. Lehetőség a szembenézésre és egyben az újrakezdésre. Arra, hogy ráébredjünk, sok mindenben változni – változtatni kell. Ez a fesztiválok világára is igaz.

Pauline Bourdon, a méltán híres Glastonbury Fesztivál egyik szervezője úgy fogalmazott, hogy „a fesztiválok az új ötletek laboratóriumának is tekinthetőek, hiszen ha valami működik egy fesztiválon, akkor az utána működhet szélesebb keretekben is” (HUDÁKOVÁ, 2020). A fesztiválszervezők közösségének pedig meglehetősen kreatívnak kellett lennie ahhoz, hogy alkalmazkodjanak a korábban soha nem tapasztalt helyzethez. A We Love Art kreatív igazgatója, Sarah Chayantz, aki a We Love Green Fesztivál egyik fő szervezője, arról tett vallomást, hogy a krízis inspirálólag hat: „Arra kényszerített bennünket a jelenlegi helyzet, hogy újraértékeljük, mi fontos igazán számunkra, és hogyan tudunk a kihívásokra válaszolni” (HUDÁKOVÁ, 2020).

Szembe kellett néznie a fesztiváloknak azzal is, hogy mi a valódi küldetésük, és úgy kellett újra felépíteni saját magukat (SALZBURG GLOBAL SEMINAR, 2020). Újra tudatosítani kellett önmagukban, hogy hozzájárulnak a „társadalmi kohézió megteremtéséhez, nemzetközi kapcsolatok erősítéséhez, a közösség jóllétéhez és a művészeti innovációk születéséhez.” (SALZBURG GLOBAL SEMINAR, 2021:8) Egyáltalán nem mindegy, hogy miként szervezik és bonyolítják le ezeket a rendezvényeket, hiszen ez azt is meghatározza, hogy kik lesznek azok, akikhez elérnek az általuk közvetített gondolatok, művészeti élmények (SALZBURG GLOBAL SEMINAR, 2021). Akkor, amikor újraépíti magát a fesztivál iparág, olyan elvek mentén kell ezt megtennie, mint a szolidaritás, empátia, a társadalmi igazságosság, a fenntarthatóság. Az egyes fesztiválok közötti szolidaritást is meg kell erősíteni (SALZBURG GLOBAL SEMINAR, 2021).

Mindamellet a turisztikai szakértők számos tanulmányban írtak arról, hogy milyen kihívások előtt áll jelenleg a fesztivál iparág, amelyben nemcsak a világjárvány teszi próbára a szervezőket. A DUFFY és MAIR (2021) szerzőpáros górcső alá veszi azokat a témákat, amelyek jelenleg kutatás tárgyát képezhetik ezen a területen különös aktualitásuk miatt. Az általuk vizsgált jelenségek, folyamatok esetében jellemző, hogy többségük már a világjárvány előtt jelen volt, a pandémia csak felgyorsította azokat.

A fesztiválok világától választ, megoldást váró problémák között megjelenik a klímaváltozás kérdése, a kockázatok egyre bővülő köre (egészségügyi, közbiztonsági), a modern technika egyre erőteljesebb beszűrődése és a társadalmi-kulturális hatások újraértelmezése (DUFFY – MAIR, 2021). A környezetünk védelme érdekében a fesztiváloktól is elvárható a fenntarthatóság tiszteletben tartása, mint ahogy arra már számos kitűnő példa létezik (pl. Glastonbury, DGTL, Terraforma fesztiválok).

A pandémia okozta egészségügyi vészhelyzet mellett nem feledkezhetünk el a közbiztonság problémájáról sem, hiszen az elmúlt néhány évben fesztiválokon súlyos incidensek is történtek, melyeknek látogatók is áldozatul estek. Így a kockázatmenedzsment is egyre inkább fókuszba kell, hogy kerüljön. Mind a fesztiválok szervezése, mind azok lebonyolítása során a modern technológia is egyre nagyobb szerephez jut. A virtuális fesztiválok sokasága jelent meg a járvány szülte kényszerhelyzet kapcsán, azonban kétségkívül nem tudják az online események pótolni azt az érzést, a közösségi élményt, amit egy élő esemény tud adni a résztvevőknek (DUFFY – MAIR, 2021).

2.2. Jövőkép fesztiválszervezői oldalról

A korábban felvázolt online rendezvények ugyanakkor rávilágítottak arra, hogy a jövőben a fenntarthatóság irányába tett fontos lépéseknek tekinthetőek a teljes mértékben online vagy hibrid megoldások, rendezvények, és nincs már visszaút a régi életünkhöz. Az elkövetkező időszakban is fenn kellene tartani legalább a hibrid megoldások lehetőségét, ami segít alkalmazkodni az egész iparágnak a kihívásokhoz – hangsúlyozza a filmproducer Hahnheiser (GRANDESSO, 2020).

DAVIES (2020) azt vizsgálja tanulmányában, hogy milyen jövője lehet a fesztiváloknak. Négy scenáriót is elénk vetít, amelyben az államnak különböző szerepet szán a fesztiválok világában (DAVIES, 2020). 2020-ban a vidéki turizmus virágzásnak indult, hiszen az utazók a tömegektől távolabbi helyeket kerestek. Alapvetően fontos volt a biztonság, távolságtartás, a kisebb csoportokban való ünneplés, ami új esélyeket teremtett a kisebb vidéki desztinációknak, eseményeknek, és ez a jövőben is elképzelhető folyamánya a pandémiának (DUXBURY et al, 2021).

KALAWAPUDI és kutatótársai (2021) azt vizsgálták az indiai Mumbaiban tartott Ganesh Chatirti fesztivál kapcsán, hogy a járványhelyzet milyen mértékben csökkentette a fesztivál által előidézett zajszenyezt. A kutatások kimutatták, hogy a 2020-as évben a korlátozások miatt ez jelentősen csökkent, ez pedig azt üzeni, hogy a tradíciókat környezetbarátabb módon is meg lehet őrizni, és egy zöldebb fesztivál képe rajzolódik ki a jövőre nézve. (KALAWAPUDI et al. 2021).

3. Kutatásmódszertan

A hazai fesztiválszervezői attitűd felmérésére kvalitatív kutatást, mélyinterjú- és a fókuszcsoporthoz tartozó interjú módszertant alkalmaztuk. A fókuszcsoporthoz tartozó interjú megfelelő(bb) módszernek bizonyult, mert a résztvevők gondolkodásában, tevékenységében lévő hasonlóságokra építve, fel tudtuk tárni a kihívásokat, a jövőbeli várakozásokat. Az összkép a csoporttagok interakciója során alakult ki – minden egyes szervező hozzászólásával, tovább árnyalta a vizsgált képet.

A kvalitatív kutatás célcsoportja a projekt célterületén, az EKF Veszprém-Balaton Régióban megrendezett fesztiválok szervezői, stakeholderei voltak. A fókuszcsoporthoz tartozó interjúban résztvevők 2020-ban éppen meg tudták tartani a fesztiváljukat, ugyanis a Covid-19 pandémia után a fesztiválok országosan lehetőséget kaptak augusztusban a nyitásra, melyek ezért nem a megszokott időben kerültek megrendezésre. A fókuszcsoporthoz tartozó interjúra a fesztiválok lezárása után, 2020. év végén került sor.

A fókuszcsoporthoz tartozó interjú alapját képező vezérfonal egyik témája a Covid-19 járvány hatása volt a régióban rendezett fesztiválokra, mely a mélyinterjúban kis részben kerültek elő. A fókuszcsoporthoz tartozó interjú során a járvány hatásának vizsgálatát két fő kérdésre éleztük ki, mely kiegészült egy jövőkép felvázolásával is.

A kutatási kérdések az alábbiak voltak:

1. Milyen szempontból jelent(ett) nehézséget/kihívást a járványhelyzet (COVID-19)?
2. Milyen plusz anyagi/személyi ráfordítást jelent(ett) ez a fesztiválnak (ha lehet 500 főig rendezvényt szervezni) a nyitásra számítva?
3. Milyennek szeretnék látni a rendezvényüket 2023-ban (az EKF évében)?

A következőkben részletesen bemutatjuk az elhangzott véleményeket, a kutatás eredményét.

4. Kutatási eredmények

4.1. Kihívások hazai fesztiválszervezők szemszögéből nézve

A 2020-as évben a fesztiválok szervezőinek a legnagyobb kihívást egyértelműen a COVID-19 járvány okozta. Természetesen ez nem volt másként az általunk megkérdezett interjúalanyok által szervezett fesztiválok esetében sem. A 2020. évet meghatározó járványügyi készültség számos szempontból felülírta a fesztiválok, rendezvények terveit: sok esetben elmaradtak, vagy korlátozott formában, az előírások szigorú betartása mellett tudtak csak megvalósulni egy későbbi időszakban.

Nagyfokú bizonytalanság kísérte végig az év első felét és a szervezéssel együtt járó bizonytalanság (készenléti állapot) volt a legnehezebb, mert az sem volt biztos, hogy egyáltalán lehet-e fesztivált szervezni, és ha igen, akkor milyen feltételekkel. A projekt keretében a felmérésünkbe eredetileg tervezett öt rendezvényből kettő meghiúsult, háromra pedig többszörös újratervezés árán kerülhetett csak végül sor az augusztusi feloldáskor. A megvalósult rendezvények szervezői és a mélyinterjúk is a vírushelyzetet, és az azzal összefüggő bizonytalanságot támasztották alá.

„A vírushelyzet abszolút kihívás, markánsan és minden tekintetben befolyásolta, átírta a szervezést.”

„Az utolsó pillanatig nem lehetett tudni, lesz-e, lehet-e egyáltalán rendezvény, ha igen, hány fővel, hogyan.”

Ez a kihívás fokozódott azon rendezvény esetében, amelyek nem tekintenek hosszú múltra vagy első alkalommal kerültek megrendezésre. Egy első ízben megrendezett fesztivál esetén azt hangsúlyozták a szervezők, hogy *„a COVID helyzetből adódó bizonytalanságon túl kihívás volt az is, hogy ez egy pilot projekt volt, így szervezetileg is kihívás volt a rendezvény.”*

A fesztiválok nyitáskor a fesztiválszervezőknek gyorsan kellett felkészülniük a járványügyi intézkedések betartására és a résztvevői létszám kontrolálására. Az interjúalanyok elmondása alapján a fesztivál megszervezése során első helyre került a vírusfertőzések megelőzése, így folyamatosan kontrollálni kellett, hogy *„hogy ne legyen nagy tömeg egy helyen.”* Ez meghatározta a fesztiválok léptékét is az egyik interjúalany megfogalmazása szerint: *„Ezért volt kisebb kaliberű a fesztivál.”*, amely másfelől a fesztivál családbarátabb hangulatát is eredményezte és nagyobb látogatói elégedettséget. Elhangzott, hogy érezhető volt a helyiek *„kiéheztsége a társasági együttlétre, a kulturális eseményre”,”újra történt valami a városban, felpettedt az élet”*.

Ahogy az 1. táblázatban is összefoglaltuk, az interjúalanyaink válasza alapján e kihívások közül a legmeghatározóbbak a bizonytalanság és tervezhetetlenség, az ezekből fakadóan megnövekedett anyagi, humánerőforrás jellegű és mentális terhek, valamint nem utolsósorban a fenntarthatóság irányába tett korábbi lépések terén az egészségügyi biztonság érdekében szükséges és kényszerű megtorpanás, rosszabb esetben visszalépés voltak.

1. táblázat

A COVID-19 okozta kihívások és megnövekedett terhek a fesztiváloknál

COVID-JÁRVÁNY OKOZTA KIHÍVÁSOK	AZ INTERJUALANYOK VÁLASZAI ALAPJÁN
Bizonytalanság, tervezhetetlenség	<ul style="list-style-type: none"> • a meg lehet-e egyáltalán tartani kérdése; legyen vagy ne legyen dilemmája; • a rendezvény megtartása esetén a személyi, anyagi, egészségügyi felelősség; • anyagi bizonytalanság (bevételekiesés, bérek, járulékok, rezszi, egyéb fix költségek stb.)
Megnövekedett terhek, ráfordítások (anyagi, HR...)	<ul style="list-style-type: none"> • állandó COVID-szakértő alkalmazása; • nagyobb kiszérések helyett egyedi csomagolások (vendéglátásban); • előírások miatt megnövekedett anyagköltségek (tisztító- és fertőtlenítőszeres, maszk, kesztyű stb.); • az előírások betartása érdekében (láz mérés, távolságtartás, maszkviselet és a létszámkorlát felügyelete, létszámkorlát miatt szükséges regisztráció bonyolítása, fertőtlenítés-takarítás stb.) több alkalmazott; • a szolgáltatáshoz, szervezéshez kapcsolódó többletköltségek: pl. sűrűbb takarítás, fertőtlenítés; • meghiúsulás esetén is felmerült vagy vissza nem térítendő költségek (pl. repülőjegy, marketing-, kommunikációs, installációs ráfordítások stb.) • külön (vagy saját) mikrofon biztosítása a fellépőknél (higiénia miatt)
Megnövekedett mentális terhek	<ul style="list-style-type: none"> • a bizonytalanság, az anyagi és egyéb terhek, valamint a korlátozások okozta stresszhelyzet és megnövekedett felelősség mentális terhe a szervezőkön, alkalmazottakon, fellépőkön, szolgáltatókon
Fenntarthatóság terén elért eredményekben megtorpanás / visszalépés	<ul style="list-style-type: none"> • költségracionalizálás érdekében az olcsóbb műanyag kiszérések, eszközök (poharak, tányérok, evőeszközök) használata a környezettudatos verziók helyett

Forrás: Pannon Egyetem, saját kutatás

4.2. Jövőkép a hazai fesztiválszervezők szemszögéből nézve

A fókuszcsoporthoz tartozó interjú végén a kutatásban részt vett fesztiválok képviselőinek feltettük azt a kérdést, hogy milyenek szeretné látni a rendezvényét Európa Kulturális Fővárosa évében, a Veszprém-Balaton régióban.

A válaszokban hangsúlyosan visszatükröződött a fenntarthatóság társadalmi és környezeti kritériumaira reflektáló céltudatosság és igény. Nevezetesen a zöld, környezettudatos gondolkodás és viselkedés, a szemléletformálás, a helyi értékek tisztelete, a közösségi bevonások, az egészségtudatosság, az emberléptékű méretek.

Emellett az EKF program kötelékében létrejött régiós szövetség hosszú távú sikere és fennmaradása is célként fogalmazódott meg, ahol a program hármasság horizontális célja:

1. fenntarthatóság és környezettudatosság
2. akadálymentesség és esélyegyenlőség
3. gyermek- és családbarát EKF – maradéktalanul teljesül.

És nem utolsósorban minden fesztiválszervező által áhított jövő a COVID- és járványmentes fesztiválkörnyezet.

5. Összegzés és következtetések

A kutatásunkban a régióban rendezett fesztiválok esetében vizsgáltuk a pandémia hatását a fesztiválszervezők körében. Egyfelől azt vizsgáltuk, hogy milyen szempontból jelent(ett) nehézséget/kihívást a járványhelyzet (COVID-19) és milyen területen jelentett többletköltséget (anyagi/személyi ráfordítást). A legnagyobb kihívás a szervezők részéről a bizonytalanság és a tervezhetetlenség volt, valamint az ezekből fakadóan megnövekedett anyagi, humán erőforrás jellegű és mentális terhek. Több esetben elhangzott, hogy korábban a fenntarthatóság irányába tett lépések terén a járvány visszalépést eredményezett, szükségszerű megtorpanást (pl. újrapoharak helyett eldobható műanyagok használata).

Másrészt a jövőképről is érdeklődtünk, hogy milyenek szeretnék látni a rendezvényüket 2023-ban (az EKF évében). A válaszokban hangsúlyosan visszatükröződött a zöldítési törekvés, a fenntarthatóság társadalmi és környezeti kritériumaira reflektáló céltudatosság és

igény. A jövőt a környezettudatos és egészségtudatos gondolkodás és szemléletformálás, a helyi értékek és lakosok tisztelete és a családbarát, emberléptékű rendezvény jelenti. Minden megkérdozett által áhított jövő a COVID- és járványmentes fesztiválkörnyezet.

Egyértelműen kirajzolódó vélemény a visszajelzések alapján, hogy a Covid után, a járvány hatására még nagyobb szükség van a fesztiválokra. Ahogy a SALZBURG GLOBAL REPORT (2020) is kiemelte „we need festivals – now more than ever!”. A fesztiválok típusától (zenei, kulturális, összművészeti stb.) és méretétől függetlenül a rendezvények mind a fesztivállátogatókat, mind a helyi lakosságot is új élményekkel, energiával töltik fel, találkozási, szórakozási lehetőséget teremtenek. A hosszú bezártság után a kimozdulás, társasági együttlét a rendezvénynek köszönhetően még nagyobb figyelmet kap, mert a fesztiválok pozitív hatásai kihatnak az élet más területeire is, az egyéni és társadalmi jólétre egyaránt. Ugyan végig kell gondolni, hogy az online megoldások milyen módon jelenhetnek meg továbbra is a fesztiválok életében, de arról nem szabad elfeledkezni sohasem, hogy ezeket a személyes, közös élményeket a digitális világ nem tudja helyettesíteni.

Keng Sen arra hívja fel a figyelmet, hogy vissza kell térnie a fesztiválokhoz az ősi gyökereikhez, hiszen az alapvető céljuk az volt, hogy „együtt ünnepeljenek az emberek, önkifejezési módként szolgáljanak az egyén, a közösség számára, és azt is meghatározzák, hogy hol van az ember helye a láthatatlan és látható világban” (KENG SEN, 2020:29). A Covid után szakítani kell azzal a végtelenségig leegyszerűsített hozzáállással, ami a korábbi időszakban jellemezte a fesztiválok világát: ami elsősorban a nézőszámokról, az eladott jegyekről szólt, és ebben mérték a rendezvények sikerét is (KENG SEN, 2020).

A fesztiválszervezőknek pontosan meg kell határozniuk, hogy milyen értékek mentén működnek, mit állítanak programjaik középpontjába, amit következetesen meg is valósítanak. Ahhoz, hogy „újra tudja gondolni” magát a fesztivál szektor, a főszervezők nyitottságára is szükség van és szélesíteni a lehetséges együttműködő partnerek körét (például oktatási intézményekkel is szorosabb kapcsolatot építhetnek ki). Az együttműködésnek azonban más vonatkozásban is erősödni kellene: a helyi közösségek minél nagyobb mértékű bevonása is elengedhetetlen, valamint a fesztiválok egymással is jobban kellene kooperálnia (SALZBURG GLOBAL REPORT, 2020).

Az emberi léptéket kell a fesztiválok szervezőinek megtalálni a jövőben: ez lehetséges, hogy csak kisebb léptékű rendezvények megvalósításával lehetséges. Ez azonban hozzásegítheti a fesztiválszervezőket ahhoz is, hogy könnyebben megvalósítsák a zöld törekvéseiket is, ami szintén központi jelentőségű kell, hogy legyen a jövő fesztiváljainak életében.

Ugyanakkor a látható nyitás ellenére, a nemzetközi és hazai fesztiválok jövőjét még befolyásolják az utazási korlátozások, szigorú járványügyi előírások, esetenkénti létszámkorlátok, valamint az oltási /védeltségi igazolvány nemzetközi elfogadása körüli bizonytalanság. Emiatt is kiemelt figyelem irányul a hazai, kisebb léptékű fesztiválok, rendezvények iránt.

A mostani fesztiválszezon után, az idei évben folytatjuk a megkezdett kutatást, mind a látogatói és szervezői oldal vizsgálatát. Kvalitatív kutatásunk során megvizsgáljuk, hogy az elmúlt két fesztivál időszak/év tapasztalata alapján a fesztiválszervezők hogyan értékelik a járvány okozta kihívásokra bevezetett stratégiai és operatív intézkedéseket, döntéseiket, hogyan tudták ezeket a gazdasági, környezeti és társadalmi folyamatokhoz igazítani.

Nem kérdéses, hogy a pandémiának és az emiatt kialakult helyzetnek/körülményeknek nemcsak negatív hatása van, de elindíthat új pozitív folyamatokat is (pl. a fenntarthatósági törekvések, fesztivál zöldítés, tudatosabb egészségbiztonsági intézkedések stb.).

Folytatódó kutatásunk kiterjed arra, hogy két év után a pandémia hogyan befolyásolja a rendezvények fenntarthatósági törekvéseit, kiemelten vizsgálva a társadalmi fenntarthatóságot (pl. helyiek bevonása, még erősebb büszkeségértés, helyi kötődés a fesztiválhoz, tudatos szemléletformálás).

Ugyanakkor a szervezők elmondása alapján, a pandémia nemcsak őket állította komoly kihívások elé, hanem minden további érintettet: szolgáltatókat, beszállítókat, fellépőket és a látogatókat egyaránt. A jelenlegi felmérésben a többi érintett véleményét nem vizsgáltuk, de az idei évi mélyinterjúk, fókuszcsoportos felmérések során szélesítjük az érintettek körének vizsgálatát.

6. Irodalomjegyzék

- Ásványi, K. – Márta, I. (2016): A hazai fesztiválpiac kínálata. In: Jászberényi M. – Zátori A. – Ásványi K. (szerk.). Fesztiválturizmus. Akadémia Kiadó, Budapest, 82–96.
- Crespi-Vallbona, M. – Richards, G. (2007): The Meaning of Cultural Festivals. *International Journal of Cultural Policy*, 13(1), 103-122.
- Davies, K. (2020): Festivals Post Covid-19, *Leisure Sciences*, 43 (1-2), 184-189.
- Duffy, M. – Mair, J. (2021): Future trajectories of festival research. *Tourist Studies*. 21(1), 9-23.
- Duxbury, N. – Bakas, F. E. – Vinagre de Castro, T. – Silva, S. (2021): Creative Tourism Development Models towards Sustainable and Regenerative Tourism. *Sustainability*. 13(1), 1-17.
- Grandesso, F. (2020): How film festivals adapt in a post-pandemic world. URL: <https://www.neweurope.eu/article/how-film-festivals-will-adapt-in-the-post-pandemic-world> (Letöltve: 2021. 05. 12.)
- Fontefrancesco, M. F. (2021): Empty Squares and Missing Food Festivals: the Impact of the Empty Squares and Missing Food Festivals. *European Journal of Food Drink and Society*. 1(1), 89-99.
- Formádi, K. – Hunyadi, Zs (2019): Helyi büszkeség vagy bosszúság?! A fesztiválok hatása a települések életében. *Prosperitas Prosperitas*, 6(4), 95–111.
- Gursoy, D. – Kim, K. – Uysal, M. (2004): Perceived impacts of festivals and special events by organizers: an extension and validation. *Tourism Management*, 25, 171–181.
- Hudáková, L. (2020): How coronavirus silenced the music festival industry. URL: <https://www.welcometothejungle.com/en/articles/music-industry-workers-suffer-during-corona> (Letöltve: 2021. 05. 12.)
- Kalawapudi, K. – Singh, T. – Vijay, R. – Goyal, N. – Kumar, R. (2021): Effects of COVID-19 pandemic on festival celebrations and noise pollution levels. *Noise Mapping*. 8(1), 89-93.
- Keng Sen, O. (2020): Awakening to the different international and the different local. In: Seidl-Fox, S. – Addo, P-A. – Garcia, B. – Hallmann, L. (eds.) *What Future for Festivals? Culture, Art and Society*. URL: <https://www.salzburgglobal.org/news/impact/article/what-future-for-festivals> (Letöltve: 2021. 05. 15.)
- Magyar Fesztivál Szövetség (2020): A COVID-19 járvány várható hatásai és szükséges intézkedések. URL: <http://fesztivalszovetseg.hu/wp-content/uploads/2020/04/Magyar-Fesztiva%CC%81l-Szo%CC%88vetse%CC%81g.pdf> (Letöltve: 2021. 05. 10.)
- Richards, G. (2001): Market for cultural attractions. In Richards, G. (Ed.): *Cultural Attractions and European Tourism*. CABI International, Oxon, 31–53.
- Sala, L. (2016): Festivalization: the boom in events. Platform for change, outline of a new industry. Boekecooperatie Amsterdam.
- Salzburg Global Report (2020): What future for festivals?. URL: <https://www.salzburgglobal.org/news/impact/article/what-future-for-festivals> (Letöltve: 2021. 05. 15.)
- Salzburg Global Seminar (2020): Introduction. In: Seidl-Fox, S. – Addo, P-A. – Garcia, B. – Hallmann, L. (eds.) *What Future for Festivals? Culture, Art and Society*. URL: <https://www.salzburgglobal.org/news/impact/article/what-future-for-festivals> (Letöltve: 2021. 05. 15.)